

Nr 177.

Av herr **Håstad m. fl.**, *angående återbesättande av en vakanssatt förste arkivarietjänst vid riksarkivet.*

I sina anslagsäskanden för budgetåret 1952/53 har riksarkivet även föreslagit återbesättande av en år 1942 vakanssatt förste arkivarietjänst. I sitt yttrande till statsrådsprotokollet vid framläggande av statsverkspropositionens åttonde huvudtitel har ecklesiastikministern framhållit, att han vore väl medveten om de svårigheter i arkivarbetet, som vållas av bristen på arbetskraft, och därför funne en viss personalförstärkning för riksarkivet önskvärd. Han nödgades emellertid konstatera, att de erforderliga förutsättningarna härför icke föreläge, varför han icke annat än i ytterst ringa mån kunde gå riksarkivets önskemål till mötes. Återbesättandet av den vakanssatta förste arkivarietjänsten har sålunda icke kunnat medtagas i statsverkspropositionen.

Vid tidigare tillfälle har ecklesiastikministern särskilt framhållit önskvärdheten av det här ifrågavarande återbesättandet. Statsutskottet har 1950 uttalat att det funne återbesättandet av förste arkivarietjänsten synnerligen önskvärdt. Bland de skäl, som i främsta rummet kunna åberopas för detta, märkas följande. Den vakanssatta tjänsten omfattar den sektion på riksarkivet, under vilken såväl rikets ständers arkiv som de enskilda arkiven falla. Med hänsyn till den ständigt stegrade internationella forskningen på riksarkivet, vilken till stora delar inriktas just på arkiven inom denna sektion, är det i hög grad kännbart, att den tjänsteman saknas, som omhänderhaft dylika förbindelser. Vidare faller under denna sektionens arbetsområde en grupp arkiv, som för närvarande tilldrar sig ett för varje dag ökat intresse, nämligen de svenska folkrörelsernas arkiv. Det synes vara olyckligt att riksarkivet på grund av personalbrist saknar möjlighet att stå till förfogande för folkrörelsernas representanter med råd och anvisningar i fråga om detta grundläggande källmaterial till det moderna samhällets framväxt, aktuellt dels genom samlade nordiska insatser, dels genom en nyligen bildad kommitté för folkrörelseforskning i vårt land.

Vid tidigare tillfällen (1949, I: 20 och II: 22 samt 1950, I: 301) ha i riksdagen väckts motioner, i vilka begärdes att förevarande förste arkivarietjänst skulle återbesättas. Det gjordes därvid gällande att återbesättandet vore så viktigt, att medel borde ställas till förfogande oavsett det dåvarande ekonomiska läget. Vi anse, att denna uppfattning för närvarande är än

mera motiverad. Härvid kan hänvisas till vad riksdagens senast församlade revisorer i sin berättelse (s. 198 f.) uttalat om vissa med det statliga arkivväsendet sammanhängande frågor, varur följande må anföras: »De i riksarkivet förvarade handlingarna äro av omistligt värde såväl för staten som för den enskilde medborgaren. För administrationen är det oundgängligt att äga tillgång till de beslut av Kungl. Maj:t och andra myndigheter med besluten tillhörande akter och utredningar, vilka alltjämt i stor utsträckning äro gällande. För tillvaratagandet av allmän och enskild rätt äga riksarkivets samlingar vidare en avgörande betydelse. Detta gäller icke endast domstolarnas handlingar. Urkunder sådana som jordeböcker, åtkomsthhandlingar, skattelängder och andra handlingar med uppgifter om jord, ägo gränser, vattendrag, rättigheter och skatter bilda grundvalen för vår ekonomiska rättsordning. Vad slutligen angår riksarkivets betydelse för forskningen må särskilt erinras om forskningsintressets utbredning till allt flera områden samt den förändrade och vidgade sociala rekryteringen av de forskare som utnyttja riksarkivets samlingar. Riksarkivets material utgör underlag icke endast för historisk forskning i vanlig mening utan även för statsvetenskapliga, sociologiska, kulturgeografiska och ekonomisk-historiska undersökningar. Även det tilltagande intresset för släktforskning samt för hembygdens historia finner sin näring i arkivets samlingar. Också är forskarfrekvensen i riksarkivet, trots de bristfälliga lokalförhållandena, i starkt stigande. Denna intensifiering och breddning av forskningsintresset har otvivelaktigt bidragit till att mer än förut aktualisera arkivväsendet och för en bredare allmänhet klargöra arkivens betydelse.»

Med stöd av det ovan anförda hemställa vi därför, med särskild hänsyn till angivna aktuella arbetsuppgifter för riksarkivet,

att riksdagen, vid behandling av anslaget till Riksarkivet: Avlöningar, ville dels fatta beslut om att den 1942 vid arkivet vakanssatta förste arkivarietjänsten i lönegrad Ca 29 skall få återbesättas, dels företaga de ändringar i personalförteckningen och avlöningsstaten för riksarkivet, som härav följa.

Stockholm den 24 januari 1952.

Elis Håstad.

Helga Sjöstrand.

Gösta Netzén.

Gunnar Ericsson.

Margit Vinge.

Rolf Edberg.

i Näs.

Bilaga.

Kommittén för folkrörelseforskning, dess tillkomst och sammansättning m. m.

I januari 1950 hölls på konsumentkooperationens skola, Vår Gård, Salt-sjöbaden, en nordisk konferens om forskning rörande folkrörelserna; som in-bjudare stod den svenska delegationen av den Nordiska kulturkommissionen. Konferensen, vilken omfattade ett 40-tal representanter för folkrörelseforskningen i de nordiska länderna samt ett 25-tal företrädare för olika nordiska folkrörelser, rekommenderade i ett uttalande, att kommittéer skulle upprättas inom de nordiska länderna med syfte att främja forskningen rörande folkrörelserna och upprätthålla ett nordiskt samarbete på detta område.

På uppdrag av den nordiska kulturkommissionens svenska delegation anordnades i februari 1951, under ordförandeskap av generaldirektör Axel Gjores, ett sammanträde med representanter för Landsorganisationen i Sverige, Tjänstemännens Centralorganisation, Kooperativa Förbundet, Sveriges Lantbruksförbund, Riksförbundet Landsbygdens Folk, Jordbrukare-Ungdomens Förbund, Sveriges Hantverks- och Småindustriorganisation, Samverkande Bildningsförbunden, Folkbildningsförbundet, Svenska Kyrkans Diakonistyrelse, Frikyrkliga Samarbetskommittén, Sveriges Nykterhetsvänners Landsförbund, Centralförbundet för Nykterhetsundervisning, Svenska Röda Korset, Sveriges Riksidrottsförbund, Sveriges Scoutförbund, Sveriges Husmodersföreningars Riksförbund, Fredrika-Bremer-Förbundet, Yrkeskvinnors samarbetsförbund samt ett antal enskilda intresserade. De närvarande beslöto att konstituera sig som en kommitté för folkrörelseforskning; samtidigt uttalades att kommittén stode öppen även för andra organisationer av liknande slag. Vidare beslöts att utse en mindre kommitté, på vilken det skulle ankomma att i första hand omhänderha föreliggande uppgifter och vilken senare skulle avge rapport rörande verksamheten till den större kommittén.

Den mindre kommittén består av professor Gunnar Heckscher, tillika ordförande, och riksarkivarie Ingvar Andersson — utsedda vid ovannämnda sammanträde — samt av fem representanter för följande folkrörelser — dessa ledamöter ha utsetts av respektive organisationer — nämligen direktör E. Bjelle (jordbrukets organisationer), fil. dr. Erik Englund (nykterhetsrörelsen), studierektor Torvald Karlbom (fackföreningsrörelsen), arkivarie Walter Sjölin (konsumentkooperationen) och fil. lic. Erland Sundström (den kristliga bildningsrörelsen). Som kommitténs sekreterare fungerar docenten Jörgen Westerståhl. Kooperativa förbundet, Lantbruksförbundet och Landsorganisationen ha lämnat ekonomiskt stöd åt kommitténs arbete under de två närmaste åren.

Kommitténs uppgifter. Kommitténs allmänna uppgift, att stödja forskningen rörande folkrörelserna, söker den främja genom

att förmedla kontakt mellan forskare och folkrörelser. Om man sålunda inom en folkrörelse önskar få en viss forskningsuppgift utförd, skall man kunna vända sig till kommittén med begäran om anvisning på lämplig forskare. Ofta måste det här gälla att få förbindelse med yngre forskare, och det ligger i sakens natur, att man inom folkrörelserna i många fall icke

kan känna denna kategori av personer. På samma sätt önskar kommittén bli ett forum, till vilket forskare som vilja studera folkrörelserna kunna vända sig. Genom själva sin existens hoppas kommittén ytterligare kunna fästa uppmärksamheten på betydelsen av det fält för samhällsforskningen som här föreligger,

att på begäran lämna viss hjälp vid planläggningen av särskilda forskningsprojekt. Härmed avses i första hand att låta de erfarenheter som hittills vunnits inom folkrörelseforskningens område komma andra till godo. Vissa folkrörelser ha redan gjorts till föremål för ganska omfattande studier, på andra håll står man just i begrepp att igångsätta dylika undersökningar. Självfallet bör den sakkunskap som finnes, utom och inom kommittén, i görligaste mån utnyttjas. När undersökningarna bedrivs av yngre akademiker, kan man förutsätta att de under arbetet få ledning av sina akademiska lärare; ett visst samråd med kommittén kan dock i många fall vara lämpligt. Det är givetvis varken möjligt eller önskvärt att forskningen inom detta område utföres enbart av akademiker. I stor utsträckning måste liksom hittills rörelsernas eget folk komma att användas, och det kan knappast bestridas att för dem möjligheten till samråd med en sakkunnig instans ofta kan vara värdefull,

att genom en kartläggning av berörda forskningsområde söka främja tillkomsten av större systematiska och jämförande undersökningar samt att, om så anses önskvärt, utforma allmänna riktlinjer för vissa återkommande typer av undersökningar såsom lokala historiker. Liksom hittills torde större delen av den framtida folkrörelseforskningen komma att ägnas särskilda rörelser eller organisationer. Under sådana förhållanden kommer det också finnas en risk för att allmänna frågeställningar och för olika folkrörelser gemensamma spörsmål icke i tillräcklig grad beaktas. Här föreligger ett viktigt fält för initiativ från kommitténs sida, exempelvis när det gäller jämförelser mellan olika rörelser, studier angående deras inbördes relationer och internationella, främst nordiska inflytelser. Ett annat spörsmål som kommittén torde få anledning att uppmärksamma gäller den inom flera folkrörelser utomordentligt rikt flödande litteraturen av smärre jubileumsskrifter, lokala historiker. Det är alldeles uteslutet att kommittén i någon större utsträckning kan engagera sig i dessa skrifers tillkomst. Däremot kunde man tänka sig, att kommittén i samråd med vederbörande folkrörelse upprättade — naturligtvis utan varje avsikt att »dirigera» forskningen — vissa allmänna anvisningar om vilka förhållanden som särskilt borde studeras och registreras etc., detta i syfte både att höja de lokala historikernas kvalitet i och för sig och att göra dem mer användbara som grundval för större sammanfattande undersökningar,

att söka verka för en systematisk recensionsverksamhet när det gäller nyutkommen litteratur på folkrörelseforskningens område,

att behandla frågor rörande tillgång till forskningsmaterial och rätt till publicering av forskningsresultat. Liksom beträffande annan samhällsforskning som avser samtida förhållanden måste man också på detta område räkna med att spörsmål kunna uppkomma om forskarnas tillgång till förefintligt källmaterial och om den utsträckning i vilken forskningsresultaten kunna offentliggöras. En forskare som i sitt arbete möter problem av detta slag skall kunna hänvända sig till kommittén, vilken är beredd att förmedla kontakten med vederbörande folkrörelse. På samma sätt skulle en organisation som har att ta ställning till problemet kunna från kommit-

tén erhålla upplysningar och råd. Med beaktande av att det kan finnas ett legitimt intresse av diskretion, exempelvis beträffande aktuella affärsekonomiska data, vill kommittén verka för att, på en grundval av ömsesidigt förtroende, principen om forskningens frihet vinner allmänt erkännande,

att ägna uppmärksamhet åt folkrörelsernas arkivfrågor. Inom vissa folkrörelser ha arkivfrågorna vunnit beaktande, bland annat genom upprättandet av centrala arkiv, inom andra rörelser ha hittills endast föga åtgjorts, varigenom mycket värdefullt material försvinner eller blir oåtkomligt för forskningen. Sannolikt kan man icke räkna med att arkiveringsproblemet kan lösas enbart genom centrala arkiv, utan man torde också böra inrikta sig på att såsom redan på vissa håll har skett få till stånd lokala arkiv, eventuellt gemensamma för alla folkrörelser inom området. Kommittén vill bidra till att väcka ökat intresse för arkivfrågorna, förmedla expertis vid arkivens uppläggning och gallring samt förmedla underrättelser om åtgärder och planer på detta område.

Det är vår förhoppning, att de svenska folkrörelserna skola visa sig redo att aktivt stödja kommitténs arbete och därmed fullfölja det initiativ, som de genom kommitténs bildande givit sin anslutning. I första hand synes det angeläget, att folkrörelsernas centrala ledning bidrar till att sprida kännedomen om kommittén och dess uppgifter till distrikts- och lokalorganisationer, eventuellt genom meddelande i fack- eller föreningspublikationer. Ytterligare exemplar av denna skrivelse kunna på begäran erhållas från sekreteraren.

Stockholm den 11 december 1951.

Gunnar Heckscher.

/ Jörgen Westerståhl.
